

KLASSEKAMPEN

Frihet i en liten bok

– Frihet er et helt grunnleggende begrep, sier filosofen Einar Øverenget. Men kan hans siste bokbetragtninger rundt temaet overføres til politisk debatt?

Av Aslak Nore

onsdag 15. oktober, 2003

Einar Øverenget er denne høsten aktuell med boken «Eksistens. En bok om frihet, angst og død». Med denne boka føyer filosofen seg inn i rekken av fagformidlere som vil åpne feltet for lekmenn. Det er ikke små spørsmål Øverenget tar for seg. Klassekampen tok imidlertid en prat med han for å se om refleksjonene rundt frihetsbegrepet har noen aktualitet i politisk debatt. Høyre- og venstresiden har sine svært ulike oppfatninger om hva denne friheten skulle bestå i. Hvor befinner Øverenget seg mellom de to motpolene?

Frihet i relasjon

– Jeg vil nok støtte meg til filosofen Hannah Arendt og plassere meg et sted midt i mellom, sier Øverenget, og underbygger:

– Innenfor den liberalistiske tradisjonen har det vært vanlig å betrakte friheten som noe *naturlig*. Men naturen har lite med begrepet å gjøre. Friheten er skapt. Heidegger skiller et sted mellom *jorden* som det naturlige, mens *verden* er det menneskeskapte. Med andre ord: Det er ikke mulig å ha frihet alene, den oppstår i relasjon til andre og har således ikke nødvendigvis noe med egoisme å gjøre, selv om det oppfattes slik i blant. Når enkelte tror at begrepet står i motsetning til enhver tanke om solidaritet og fellesskap, tar de feil.

Om Øverenget er skeptisk til en liberalistisk oppfatning av begrepet, mener han en annen av høyresidens tankeretninger kan ha mye for seg:

– Ja, det å opprettholde visse grenser og tradisjoner, slik konservatismen i Edmund Burkes forstand legger opp til, tror jeg er svært viktig. Jeg ser på frihet som et offentlig fenomen. Hvis du forankrer friheten i *hva du selv har lyst til*, altså dine private intensjoner, gjør du det motsatte.

– *Intimitetstyranni?*

– Ja, kall det hva du vil. Poenget er at frihetsbegrepet knyttet til *lyst* er et mangelfullt begrep.

Slike slutninger tilsier kanskje mest en kritikk av høyresidens frihetsbegrep. Øverenget er, ikke overraskende, også svært kritisk til den dogmatiske marxismens forståelse av frihet:

– For tilhengere av slike retninger, som ser historien i forhold til et endelig *telos*, altså et bestemt mål, blir menneskelig frihet mindre interessant. Dette er jo nettopp det som kjennetegner totalitære regimer, både på høyre- og venstresida. Menneskene blir uinteressante i historiens løp, men nettopp dette fører til en ansvarsfraskrivelse. Det finnes ingen historisk nødvendighet, den blir faktisk til.

Så langt dogmatisk marxisme. Øverenget setter imidlertid også et kritisk søkelys på genetikerne, med Richard Dawkins berømte teori om det egoistiske genet.

– Dette er en annen form for ansvarsfraskrivelse, at nå er det ikke jeg, men *genene* mine som er blitt egoistiske. Men til alle de som tror på slike enkle svar, vil jeg si at vi både forholder oss til krefter innenfor og utenfor oss. Sagt på en annen måte: Vi forholder oss til både gener og guder. Vi blir påvirket fra begge hold, men slett ikke styrt.

At både genetikk og historie kan fungere som totalitære og ensidige forklaringsmodeller virker opplagt. Øverenget ser dette som et ganske typisk fenomen i samtiden:

– Ja, blant denne typen forklaringsmodeller finnes innen svært mange fag. Psykologi blir til psykologisme, sosiologi til sosiologisme, historie til historisisme og økonomi til økonomisme. Man bruker modeller fra sitt eget fag til å forklare alle fenomener.

– *Apropos samtidsdiagnoser; nettopp økonomismen, det vil si den ensidige markedstenkningen, er vel den av disse forklaringsmodellene som har vunnet mest terreng de siste årene?*

– Nei, jeg er ikke så sikker på det. Alle disse forklaringene er tydelig til stede i dagens verden. Vi er kunder, men ikke bare kunder. Vi er gener, men ikke bare gener og så videre. Poenget mitt er at under alle disse forklaringene hviler friheten. Den er der som selve forutsetningen, som holder oss *ansvarlige* for våre handlinger. Dette er det eneste middelet mot alle typer totalitære fortellinger, deriblant også den om markedets makt.

– Verken guder, gener eller et marked kan forklare mitt liv, og er overlatt til å ta de viktigste valget selv. Og i friheten som dette valget medfører, dukker angsten opp.

Einar Øverengen skriver mye om det i boka. Men det er en annen historie.

@sitat: Jeg ser på frihet som et offentlig fenomen

@ @sitat: frihetsbegrepet knyttet til *lyst* er et mangelfullt begrep

@